

жется простым. Однако межкультурное общение представляет собой сложный и многогранный процесс. Ведь неспроста существует концепция «культурного айсберга». Суть данной концепции в том, что каждую культуру можно представить в виде айсберга, видимая часть над поверхностью воды – это только небольшая часть культуры, а под водой скрыты ключевые ценности и понятия, которые сложно понять другим культурам.

Список литературы

- 1 Виссон, Линн. Русские проблемы в английской речи (слова и фразы в контексте двух культур) : учеб. пособие / Линн Виссон. – М. : Р. Валент, 2005. – 192 с.
- 2 Касьянова, К. О русском национальном характере / К. Касьянова. – М.: Академический проект; Екатеринбург: Деловая книга, 2003. – 560 с.
- 3 Triandis, H. C. Culture and social behavior / H. C. Triandis. – N.Y.: McGraw-Hill Book Company. – 330 p.

УДК 811.161.3'373'42:821.161.3*С.Грахоўскі–1

Э. С. Дарашэвіч

Навук. кір. – А. А. Станкевіч, д-р філал. навук, прафесар

ЛЕКСІЧНЫЯ СРОДКІ СТВАРЭННЯ ВЫЯЎЛЕНЧАЙ ВЫРАЗНАСЦІ Ў ПАЭЗІІ С. ГРАХОЎСКАГА

У артыкуле на матэрыяле паэзіі С. Грахоўскага аналізуюцца лексічныя сродкі выяўленчай выразнасці, да якіх адносяцца сінонімы, антонімы, эмацыянальная лексіка і інш. Лексічныя сродкі выяўленчай выразнасці дапамагаюць адлюстроўваць моўнае багацце пры дапамозе розных сродкаў выражэння, забяспечваюць варыянтнасць маўлення, узмацняюць яго выразнасць, ствараюць эмацыянальнасць выказвання і ўзнаўляюць каларыт пэўнай гістарычнай эпохі або пэўнага сацыяльнага асяроддзя.

Мастацкай адметнасцю індывідуальна-аўтарскага стылю Сяргея Грахоўскага з'яўляецца яго традыцыйная манера пісьма, дэталізацыя прадметаў рэчаіснасці і істотная канкрэтызацыя вобразаў, уважлівая назіральнасць і вялікая колькасць пачуццёвых асацыяцый. Дынаміка і зменлівасць уражанняў, падзейнасць і пластычнасць малюнкаў падкрэслівае інтэнсіўнасць навізны пошукаў у рэалістычным накірунку.

Я. Скрыган адзначаў, што «творчасць Сяргея Грахоўскага – гэта штодзённы, штохвілінны водгук на радасці, трывогі і клопат кожнага дня» [1, с. 71].

Як сапраўдны майстар паэтычнага слова Сяргей Грахоўскі актыўна выкарыстоўвае разнастайныя моўныя сродкі стварэння выяўленчай выразнасці. У арсенале яго творчых знаходак адметныя эўфанічныя, лексіка-семантычныя і сінтаксічныя сродкі слоўнай вобразнасці і экспрэсіўнасці. Належнае месца ў паэтычным дыскурсе С. Грахоўскага займаюць і лексічныя сродкі выяўленчай выразнасці, да якіх у першую чаргу адносяцца сінонімы, антонімы, эмацыянальная лексіка і інш.

Сінонімы – «словы, розныя па гучанні, але аднолькавыя ці блізкія па значэнні. Сінанімічныя словы адрозніваюцца адценнем значэння ці стылістычнай афарбоўкай або тым і другім адначасова. Дзякуючы сінонімам паэт пазбягае лексічных паўтораў, моўнай аднастайнасці, перадае неабходнае сэнсавое адценне, інтанацыю» [2, с. 129].

Так, напрыклад, С. Грахоўскі ў вершы «На таёжнай дарозе» выкарыстоўвае сінонімы, якія маляўніча паказваюць прыродную з’яву. Гэтыя сінонімы ствараюць градацыю вобраза і будуць дадатковыя асацыяцыі пры дапамозе дзеясловаў: «Завіруха лютуе, мяце і мяце – // Закавала асінік у белыя латы» [3, с. 25].

Творчая спадчына С. Грахоўскага багатая і іншымі сінонімамі, у тым ліку і кантэкстуальнымі – «гэта словы, якія суадносяцца з пэўным аб’ектам рэчаіснасці толькі ў адпаведным кантэксце, дзе яны ўтвараюць семантыка-стылістычную групу» [4, с. 36].

У вершы «Начлег» С. Грахоўскі, апісваючы розныя выяўленні вады пры дапамозе назоўнікаў, узгадвае расу і кроплю. Такім чынам суадносяцца блізкія па сэнсе прадметы і паняцці, што падкрэслівае не толькі паэтычную прастору ў творы, але і эратычны пачатак такіх міфічных істот, як русалкі – «На бераг выходзіць, расчэсвае косы, // А з іх, нібы ягады, падаюць росы. // Скаціліся кроплі, як дзве журавіны, // На белыя грудзі суседскай дзяўчыны» [3, с. 28]. Можна знайсці і іншыя прыклады, дзе сінонімы-назоўнікі дапамагаюць С. Грахоўскаму пазбегнуць аднастайнасці выражэння зместу і шматразовага выкарыстання аднаго і таго ж слова: «І працаваць ўдзень і ўночы // Без адпускоў і выхадных» [5, с. 41].

Прысутнічаюць у паэзіі С. Грахоўскага і семантычныя сінонімы, якія «адрозніваюцца сэнсавымі адценнямі значэння, таму іх яшчэ называюць сэнсавымі» [4, с. 33]. Так, напрыклад, С. Грахоўскі ў вершы «На таёжнай дарозе» выкарыстоўвае семантычныя сінонімы, выражаныя назоўнікамі: «Ён уцякаў ад смутку і журбы» [3, с. 42].

Зрэдку ў творчасці С. Грахоўскага можна сустрэць і стылістычныя сінонімы. Як адзначаюць даследчыкі, «калі намінацыя аднаго прадмета, яго дзеяння або ўласцівасці адбываецца лексічнымі сродкамі розных функцыянальных сфер выкарыстання мовы, узнікаюць стылістычныя сінонімы, якія адрозніваюцца сваёй стылістычнай афарбоўкай» [4, с. 34]. Напрыклад, у вершы «Казка» можна заўважыць стылістычныя сінонімы, выражаныя назоўнікамі: «*Не верачы ні ў прымхі, ні ў прыкметы, // Ачуняю, толькі намажы*» [5, с. 116].

Да лексічных сродкаў выяўленчай выразнасці адносяцца і антонімы. Антонімы – «словы з супрацьлеглым значэннем» [2, с. 87]. Часта антонімы сустракаюцца ва ўстойлівых выразках. Падобныя антонімы мы знайшлі ў вершы С. Грахоўскага «Кранаўшчыца» – «*Гукаюць знізу: «Майна!», «Віра!» // І лёгка, як узмах крыла*» [5, с. 33]. «Майна!» і «Віра!» у вершы з’яўляюцца выклічнікамі, якія абазначаюць ‘уверх’ і ‘уніз’. У гэтым выпадку антонімы выкарыстоўваецца для стварэння кантрасту, надання каларыту працоўнага асяроддзя і перадачы мовы працоўных. Падобную функцыю стварэння кантрасту выконваюць і антанімічныя карэляты, выражаныя дзеясловамі, ў вершы «Асабістае»: «*Уставаў і клаўся на загаду, // На сюжы лютаўскай пацеў*» [3, с. 89].

Таксама, у творчай спадчыне С. Грахоўскага адзначаюцца антанімічныя карэляты, выражаныя прыметнікамі: «*Падай акраец жабраку, // Суцеш малога і старога*» [3, с. 80]; «*Жыла і жыве і ў травінцы, і ў слове, // У светлым і ў самым пякельным жыцці*» [3, с. 96]. Часцей за ўсё С. Грахоўскі карыстаецца рознакаранёвымі, суразмернымі антанімічнымі карэлятамі. Названыя антонімы ў вершах С. Грахоўскага кантрастна абазначаюць дзеянні, яскрава паказваюць супрацьлеглыя якасці прадметаў і з’яў і пашыраюць межы паэтычнага апісання.

Актыўна ў сваёй творчасці С. Грахоўскі карыстаецца эмацыянальна-ацэначнай лексікай. Эмацыянальна-ацэначная лексіка «адыгрывае вялікую ролю ў стварэнні выяўленчай выразнасці і ажыццяўляецца рознымі моўнымі (лексічнымі, лексіка-семантычнымі і словаўтваральнымі) сродкамі» [4, с. 43]. Эмацыянальная афарбоўка слова часта перадаецца пры дапамозе суфіксаў суб’ектыўнай ацэнкі.

Асаблівае месца ў вершах С. Грахоўскага займае меліяратыўная лексіка, якая перадае станоўчыя адносіны аўтара да апісаных з’яў і можа быць як адгерэнтнай, кантэкстуальна абумоўленай, так і інгерэнтнай, выражанай унутраным зместам слова.

Напрыклад, у любоўнай лірыцы паэтычнай спадчыны С. Грахоўскага сустракаецца: «*Бо не іначай – Афрадзіта // Тваё*

сапраўднае імя» [5, с. 47] – ‘Афрадзіта’ з’яўляецца носьбітам інгерэнтнай эмацыянальнай афарбоўкі, якая будзе ўказваць на сімпатыю з боку адрасанта, або «*Прапала матухна-Расея, // Жабрачыць з восенні сяло*» [5, с. 43], дзе *матухна* выражае павагу і станоўчыя адносіны аўтара да апісваемага.

Але ёсць у вершах С. Грахоўскага і пеярэтыўная лексіка з інгерэнтнай эмацыянальнай афарбоўкай, якая выражае адмоўнае стаўленне. Напрыклад, у вершы «Мама» – «*Мне сорамна здавалася часамі // Сярод хлацоў – цыбатых забіяк*» [3, с. 26] – лексема *забіяк* указвае на адмоўныя адносіны адрасанта і яго асуджэнне, або ў вершы «Адзінота» – «*Галосіць за сцяною вецер, // Як надакучлівы сусед*» [5, с. 135] – *галосіць* з’яўляецца носьбітам семантычнага адцення ‘празмернае дзеянне’, таму ўспрымаецца як нешта адмоўнае.

Як адзначалася вышэй, С. Грахоўскі часта выкарыстоўвае эмацыянальна-ацэнныя словы са станоўчым значэннем, якое перадаецца праз фармальныя знешнія паказчыкі – памяншальна-ласкальныя або ласкальныя суфіксы. Напрыклад: «*Я цябе і цяпер уяўляю сасонкай, // Што яшчэ палымнее вячэрняй зарой*» [3, с. 24] – значэнне памяншальнасці перадаецца пры дапамозе суфікса *к* і надае слову адценне пяшчотнасці, або «*Ледзь не задыхаецца ад шчасця // Беленькая, як бярозка, Насця*» [5, с. 52] – значэнне памяншальнасці перадаецца пры дапамозе суфікса *еньк*; «*Я ні аб чым не раіўся з табою, // Матуля адзінокая мая*» [3, с. 26] – ласкальны суфікс *ул*; «*Калі ж ты вырасла дачушка? // Калі паспела пасталець?»* [5, с. 70] – суфікс *ушк*, які надае значэнне памяншальнасці; «*Старэнькая пенсіянерка // Ёсе фільмы глядзіць пра вайну*» [5, с. 132] – ласкальны суфікс *эньк*; «*І, як іголка, тонкая дзяўчынка // На лёдзе робіць за вітком віток*» [5, с. 89] – памяншальна-ласкальны суфікс *к*.

Такім чынам, прааналізаваўшы лексічныя сродкі выяўленчай выразнасці ў паэзіі С. Грахоўскага, можна канстатаваць, што ўжыванне розных сінанімічных паўтораў і радоў у паэзіі дапамагае аўтару надаць вершам моўную разнастайнасць і вобразнасць. Сінанімія – адзін з самых пашыраных і распаўсюджаных у маўленні (у шырокім сэнсе) лексічных сродкаў, які выкарыстоўваецца ў тэксце як прыём адлюстравання багацця мовы, выражэння разнастайнасці намінацыйных адзінак, аднатыпных паняццяў, з’яў аб’ектыўнай рэчаіснасці, а таксама як адзін са спосабаў звязнасці дыскурсу.

Выкарыстанне антонімаў у паэтычным маўленні дапамагае С. Грахоўскаму з большай дакладнасцю выразіць свае думкі, стварае кантрастнае апісанне дзеянняў, прадметаў і з’яў, тым самым павышае

выяўленчую выразнасць і слоўную вобразнасць, пашырае паэтычную прастору ў вершах.

У той жа час эмацыянальна-ацэначная лексіка С. Грахоўскага дае нам магчымасць высветліць індывідуальны погляд аўтара на свет, прадметы і з'явы, якія С. Грахоўскі адлюстроўваў у сваіх вершах.

Спіс літаратуры

1 Сяргей Грахоўскі: вядомы і невядомы / уклад. Т. С. Грахоўская. – Мінск: Выдавецкі дом «Звязда», 2013. – 248 с.

2 Рагойша, В. П. Паэтычны слоўнік / Вячаслаў Рагойша. – 3-е выд., дапрац. і дапоўн. – Мінск.: Бел. навука, 2004. – 576 с.

3 Грахоўскі, С. Выбраныя творы / Сяргей Грахоўскі; уклад., камент. Т. Грахоўскай, К. Цвіркі; прадм. Л. Савік. – Мінск: Кнігазбор, 2007. – 544 с.

4 Станкевіч, А. А. Лінгвістычны аналіз тэксту: вучэбны дапаможнік / А. А. Станкевіч; М–ва адукацыі Рэспублікі Беларусь, Гомельскі дзярж. ун-т імя Францыска Скарыны. – Гомель: ГДУ імя Ф. Скарыны, 2018. – 198 с.

5 Грахоўскі, С. Выбраныя творы: у 2-х т. – Мінск.: Маст. літ., 1983. Т. 1: Вершы. – 382 с.

УДК 811.161.3'34:821.161.3*Н.Гілевіч–1

А. С. Дзядкова

Навук. кір. – А. А. Станкевіч, д-р філал. навук, прафесар

ГУКАВЫЯ СРОДКІ СТВАРЭННЯ ВЫЯЎЛЕНЧАЙ ВЫРАЗНАСЦІ І СЛОЎНАЙ ВОБРАЗНАСЦІ Ў ПАЭЗІІ НІЛА ГІЛЕВІЧА

У артыкуле на матэрыяле вершаваных твораў Ніла Гілевіча аналізуюцца гукавыя сродкі выяўленчай выразнасці, прызначаныя для стварэння мілагучнасці, рытмічнасці маўлення, узмацнення сэнсавай выразнасці твораў. Падрабязна разглядаюцца такія эўфанічныя сродкі, як алітэрацыя, асананс і рыфма, пры дапамозе якіх ажыццяўляецца сінтэз формы і зместу. Гукавыя сродкі выконваюць у паэтычным дыскурсе Н. Гілевіча дзве функцыі: эстэтычную, якая заключаецца ва ўздзеянні на ўспрыманне чытача, і семантычную, з дапамогай якой аўтар выражае свае думкі і пачуцці.